

VI. INFORMACJE

1. Sekcja liturgiki UKSW w Rzymie

Studenci – doktoranci sekcji liturgiki UKSW udali się na wyjazd studyjny do Rzymu w dniach 21 - 25 kwietnia 2008 r. W czasie pobytu w Wiecznym Mieście dzięki życzliwości ks. dra Arkadiusza Noconia miało miejsce spotkanie w Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. Zapoznano się tam ze strukturą tego Dykasterium oraz z pracami, którymi zajmuje się Kongregacja. Natomiast ks. prał. dr Konrad Krajewski umożliwił wizytę w Biurze Celebracji Papieskich. Na początku było spotkanie z mistrzem ceremonii mons. Guido Marinim. Następnie ks. prał. Krajewski pokazał Biuro, jego archiwum i omówił sposoby przygotowań liturgii papieskich. Również dzięki ks. prał. K. Krajewskiemu sekcja liturgiki UKSW celebrowała Mszę św. w krypcie Bazyliki św. Piotra, przy grobie Sługi Bożego Jana Pawła II.

Uczestnicy wyjazdu odwiedzili również Papieski Instytut Liturgiczny św. Anzelma. Przyjął ich tam dziekan Instytutu o. prof. Juan Javier Flores Arcas OSB. Dzięki temu spotkaniu można było porównać studia liturgiki w UKSW a PIL.

Ponadto doktoranci UKSW zobaczyli miejsca związane z historią liturgii: powstania trzech Mszy św. w Uroczystość Narodzenia Pańskiego (Santa Maria Maggiore - pasterka; wzgórze, gdzie był kościół św. Anastazji - o świcie; św. Piotr na Watykanie - w dzień); pojawienie się śpiewu na wejście i Gloria (Bazylika Santa Maria Maggiore); genezy daty 29.06 – jako wspólnej Uroczystości ku czci św. Piotra i Pawła (Katakumby św. Sebastiana); wpływu grobów wokół Panteonu na Uroczystość Wszystkich Świętych. Są to ważniejsze miejsca, które uczestnicy wyjazdu studyjnego nawiedzili w Wiecznym Mieście.

Organizatorem i liturgicznym przewodnikiem dziesięcioosobowej grupy był kierownik sekcji liturgiki UKSW ks. prof. dr hab. Jacek Nowak SAC.

Dzięki temu wyjazdowi uczestnicy zapoznali się z urzędami watykańskimi odpowiedzialnymi za liturgię. W związku z tym nie są one już obce, a wręcz przeciwnie, o wiele bliższe. Również wspomniane wyżej miejsca historyczne pozwoliły niemalże namacalnie przybliżyć sobie choć w części genezę pewnych przejawów liturgii.

Łukasz Bednarz

2. *Symposium: Mszał Piusa V czy Mszał Pawła VI?*

Specjalizacja Liturgiczna Instytutu Teologii Pastoralnej oraz Instytut Formacji Pastoralno-Liturgicznej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II zorganizowali 17 kwietnia 2008 roku Symposium: Mszał Piusa V czy Mszał Pawła VI?

Po modlitwie przedpołudniowej z Liturgii Godzin Symposium otworzył dziekan Wydziału Teologii ks. prof. dr hab. Jerzy Pałucki. Następnie dyrektor Instytutu ks. prof. dr hab. Władysław Głowa dokonał wprowadzenia z tematykę Symposium. W czasie I sesji przedpołudniowej, której przewodniczył ks. profesor Bogusław Nadolski, wygłoszono następujące referaty: *Liturgia Mszy świętej w Mszale świętego Piusa V* (ks. dr hab. Zbigniew Wit, prof. KUL, kierownik Katedry Historii Liturgii); *Ruch*

liturgiczny przygotowaniem do odnowy liturgii Mszy świętej (ks. dr Waldemar Pałęcki MFS, adiunkt w Katedrze Historii Liturgii); *Liturgia Mszy świętej w Mszale Pawła VI* (ks. prof. dr hab. Bogusław Nadolski). Po każdym referacie była ożywiona dyskusja.

W południe Mszy świętej koncelebrowanej (w formie zwyczajnej) w kościele akademickim przewodniczył i homilię wygłosił ks. dr Adam Wodarczyk, moderator generalny Ruchu Światło-Życie.

Sesja popołudniowa, której przewodniczył ks. dr hab. Czesław Krakowiak, prof. KUL, kierownik Katedry Teologii Liturgii) rozpoczęła się od referatu *Czy potrzebna reforma reformy liturgii Mszy świętej?* (ks. dr hab. Bogusław Migut, Kierownik Katedry Duchowości Liturgicznej). Dwa następne referaty dotyczyły problemów pastoralnych: *Różne formy celebracji Mszy świętej* (ks. dr Piotr Petryk, adiunkt w Katedrze Teologii Liturgii) i *Liturgia Mszy świętej w opinii wiernych* (ks. dr Piotr Kulbacki, asystent w Katedrze Teologii Liturgii).

Po wygłoszonych referatach dyskusję plenarną prowadził i podsumowania Sympozjum dokonał przewodniczący sesji popołudniowej. Materiały z Sympozjum będą wydane w formie książkowej. W Sympozjum uczestniczyli duchowni i świeccy, także sympatycy nadzwyczajnej formy celebracji Mszy św. według Mszału Piusa V.

Ks. Czesław Krakowiak

3. Eucharystia – tradycja czy teraźniejszość? *Sympozjum liturgiczne – Wrocław 17.04.2008 r.*

17 kwietnia 2008 r. na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu miało miejsce sympozjum liturgiczne. Jego temat brzmiał: *Eucharystia – tradycja czy teraźniejszość?* Wykłady poprzedzone zostały udziałem w celebracji Mszy św. Uroczystej celebracji w kościele pw. Krzyża Świętego, przewodniczył abp prof. Marian Głębiewski – metropolita wrocławski. Homilię wygłosił ks. prof. Waldemar Irek – rektor PWT. Eucharystia celebrowana była w języku łacińskim, według *Missale Romanum editio typica tertia*. Część pierwsza sympozjum zawierała trzy wykłady. W drugiej części wysłuchano siedmiu relacji.

Grono prelegentów otwierał znawca wrocławskich ksiąg liturgicznych, zaproszony z UO. Pozostali związani byli z wrocławskim PWT (czterech z Wrocławia i pięciu z Legnicy).

W części wykładowej zaprezentowano następujące przedłożenia: „Sprawowanie Mszy św. przed Soborem Trydenckim na podstawie wrocławskich ksiąg liturgicznych” (ks. prof. dr hab. Helmut Sobeczko – UO); „Celebacja Mszy św. i kult Najświętszego Sakramentu po Soborze Trydenckim – blaski i cienie reformy potrydenckiej” (bp dr Stefan Cichy – Legnica); „Celebacja Eucharystii po Soborze Watykańskim II – *Novus Ordo Missae* – naprawdę *novus?*” (ks. dr hab. Stanisław Araszczuk – Legnica).

W sesji popołudniowej wysłuchano siedmiu relacji. Tematy czterech pierwszych powiązane były z nauką o Eucharystii u ostatnich czterech papieży. Natomiast trzy kolejne odnosiły się do celebracji eucharystycznych. Ich tematy brzmiały: „Eucharystia w dokumentach Pawła VI” (ks. prof. Tadeusz Reroń – Wrocław); „Eucharystia

w dokumentach Jana Pawła II” (ks. dr Mariusz Majewski – Legnica); „Eucharystia w adhortacji *Sacramentum caritatis* Benedykta XVI” (ks. prof. Włodzimierz Wołyniec – Wrocław); „*Motu Proprio Summorum Pontificium* Benedykta XVI i wytyczne Konferencji Episkopatu Polski” (ks. dr Bolesław Orłowski – Wrocław); „Język liturgii – językiem człowieka” (ks. dr Adam Łuźniak – Wrocław); „Kult Eucharystii poza Mszą św. we współczesnej praktyce Kościoła” (ks. dr Marek Adaszek – Legnica); „Przestrzeń liturgiczna” (ks. dr Marek Kluwak – Legnica).

Symposium zakończono wspólną adoracją Najświętszego Sakramentu w katedrze wrocławskiej.

Ks. Mariusz Majewski

4. Sprawozdanie z konferencji naukowej „Liturgia jako «locus hermeneuticus» – znaczenie hermeneutyki w liturgii” (UKSW, Warszawa, 15 kwietnia 2008 r.)

Sekcja Liturgiki Wydziału Teologicznego UKSW w Warszawie zorganizowała w dniu 15 kwietnia 2008 r. konferencję naukową „*Liturgia jako «locus hermeneuticus» – znaczenie hermeneutyki w liturgii*”. Otwarcia konferencji i powitania gości dokonał dziekan Wydziału Teologicznego UKSW, ks. prof. dr hab. Roman Bartnicki. Ks. prof. dr hab. Jacek Nowak, kierownik sekcji liturgiki i główny organizator konferencji, wprowadził zgromadzonych uczestników w zagadnienie hermeneutyki liturgicznej, wychodząc od ukazania etymologii samego słowa „hermeneutyka”.

Pierwszy referat: *Alla ricerca di un metodo ermeneutico della liturgia* wygłosił ks. prof. dr Matias Augé (Papieski Instytut Liturgiczny św. Anzelma w Rzymie). Prelegent na samym początku swojego referatu zwrócił uwagę na fakt, iż przez długi czas mieliśmy do czynienia z obrzędowością naznaczoną patologią rubrycyzmu, dlatego też liturgia była zredukowana do zwykłego świadka tradycji. Dopiero Sobór Watykański II nadał uprzywilejowane znaczenie wymiarowi teologicznemu liturgii. Doświadczenie misterium dokonuje się poprzez obrzęd, który ma wpływ relacyjny na celebrans i człowieka w nim uczestniczącego. Odwołując się do obecności tekstów Pisma Świętego w liturgii, ks. prof. dr Matias Augé podkreślił, iż na płaszczyźnie liturgii teksty biblijne są interpretowane w kontekście zbawczego znaczenia celebracji. W konkluzji swoich rozważań ks. prof. dr Matias Augé stwierdził, iż hermeneutyka tekstów biblijnych czy liturgicznych musi dokonywać się w różnych fazach i powinno się uwzględniać w niej wszystkie trzy aspekty: historyczny, teologiczny i antropologiczny. Natomiast same metody hermeneutyczne mają na celu aktualizację tekstu dla życia czytelników, a hermeneutyka liturgiczna potrzebna jest do zrozumienia w pełni samej celebracji.

Drugi z prelegentów – ks. dr hab. Andrzej Żądło z Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach przedstawił referat zatytułowany: *Hermeneutyka tekstów euchologijnych w kluczu diachronicznym i synchronicznym*. Wychodząc od przedstawienia teologicznej wartości tekstów euchologijnych prelegent zauważył, że teksty euchologijne są jakby od środka przeniknięte treściami wiary, ponieważ są komponowane w duchu wiary. W formule słownej jest zatem zawarty pewien ład-

nek teologiczny. Wnikając w ten ładunek, mamy prawo poznawać wiarę Kościoła, a w samej liturgii dostrzegać żywą syntezę teologiczną. Następnie ks. dr hab. Andrzej Żądło przedstawił, na czym polega analiza zawartości form modlitewnych w kluczu diachronicznym. Do wyznaczonego celu prowadzi – jego zdaniem – specyficzny akt interpretacyjny. Najpierw należy zastanowić się nad drogą powstawania formuły modlitewnej. Hermeneutyka tekstów w kluczu diachronicznym polega zatem na poddaniu ich analizie historyczno – krytycznej, która dąży do odtworzenia genezy tekstu poprzez wskazanie na sytuacje i procesy, towarzyszące jego powstawaniu. Natomiast w kluczu synchronicznym hermeneutyka tekstów euchologijnych sprowadza się do analizy lingwistycznej tekstu, która wchodzi w zakres postępowania semiotycznego. Bierze się zatem pod uwagę strukturę językową formuły modlitewnej: bada się znaczenie poszczególnych słów, wyrażeń, zdań oraz uwzględnia relacje paradygmatyczne (tzn. związki, jakie zachodzą pomiędzy poszczególnymi wyrazami) w celu dotarcia do tego, co dany tekst zamierza wyrazić.

Po pierwsze na kawę i herbatę referat na temat: *Nowe propozycje dla hermeneutyki analiz syntagmatycznych* wygłosił ks. dr Jan Rusiecki (Warszawa, UKSW). Prelegent swoje wystąpienie rozpoczął od wyjaśnienia pojęcia syntagmy, stanowiącej istotny element w analizie semantycznej tekstów liturgicznych. Przedmiotem zainteresowania hermeneuty liturgicznego nie są wszystkie syntagmy, jakie można wydobyć z danego tekstu, ale tylko te, które są utworzone przynajmniej przez wyrażenia złożone, czyli zwroty (np. „Bóg wszechmogący”). Chodzi zatem o zwroty charakteryzujące się pewną logiczną całością znaczeniową, które zawierają już w sobie podstawową treść teologiczną i mogą być podstawą dla dalszych poszukiwań badawczych. Ks. dr Jan Rusiecki w swoim referacie przedstawił również kognitywną koncepcję zdarzeń semantycznych jako próbę odpowiedzi na pytanie o zasady postępowania w analizie semantycznej wyrażeń syntagmatycznych. Zdaniem prelegenta można wyodrębnić siedem podstawowych schematów zdarzeń, odnoszących się kolejno do: istnienia, wydarzenia, działania, doznawania, posiadania, przemieszczania, przekazywania. Następnie autor referatu omówił poszczególne typy syntagm zdarzeniowych na przykładzie wybranych tekstów euchologijnych *Mszału Rzymskiego*.

Kolejny z prelegentów – ks. prof. dr hab. Jacek Nowak UKSW podjął refleksję na temat: *Znak a poszukiwania nowych symboli w liturgii*. Zdaniem prelegenta w liturgii nie tylko słowo spełnia swoją rolę, ale także wszystko inne, co składa się na wymiar antropologiczny, czyli znaki i symbole. Te ostatnie w liturgii mają swoje odniesienie biblijne. Najpełniejszym i najdoskonalszym znakiem w komunikacji bosko – ludzkiej był Jezus Chrystus. Znak w liturgii jawi się jako „katabasis”, staje się środkiem przekazu pomiędzy Bogiem a człowiekiem. Natomiast symbol na gruncie liturgii będzie dotyczył gestów, postaw, elementów naturalnych. Człowiek potrzebuje symboli, aby móc przybliżyć sobie to, co duchowe. Symbol staje się ważnym środkiem poznawania tajemnicy i wprowadza do liturgii istotny element, jakim jest emocjonalność, wywierając przy tym wpływ na rozwój duchowy człowieka.

Po wygłoszeniu referatów miała miejsce ożywiona dyskusja, po której uczestnicy konferencji udali się na obiad. W części popołudniowej konferencji wygłoszono jeszcze trzy referaty: 1) *Współczesne metody interpretacji Pisma Świętego w liturgii* (ks. prof. dr hab. Janusz M. Czernski, Uniwersytet Opolski); 2) *Hermeneutyka liturgii w*

służbie teologii liturgii według ks. A. M. Triacca (ks. dr hab. Bogusław Migut, Katolicki Uniwersytet Lubelski); 3) *Ks. Adam Durak propagatorem hermeneutyki liturgicznej w Polsce* (ks. mgr lic. Ireneusz Koziorzębski, UKSW). Pierwszy prelegent omówił współczesne metody interpretacji tekstów biblijnych, używanych w czasie liturgii. Drugi z prelegentów przedstawił wizję hermeneutyki liturgii na podstawie analizy dorobku naukowego największego twórcy i protagonisty teologii liturgicznej szkoły rzymskiej, jakim był Achille Maria Triacca. Zdaniem ks. dra hab. Bogusława Miguta ten ostatni pomimo oryginalności swoich poglądów, w znacznym stopniu bazował na refleksji teologicznej swoich mistrzów – Vagagginiego i Marsiliego. To właśnie Triacca zaproponował ujęcie liturgii jako celebracji zbawczego misterium w celu ogarnięcia życia, aby mogło być ono ogarnięte zbawczym misterium Boga w Chrystusie. Z kolei trzeci z popołudniowych prelegentów starał się ukazać, w jaki sposób śp. ks. prof. Adam Durak (UKSW) popularyzował i rozwijał hermeneutykę liturgiczną na gruncie polskim. Owocem pasji naukowej ks. prof. Adama Duraka, ukierunkowanej ku hermeneutyce liturgicznej było między innymi utworzenie pierwszej w Polsce katedry hermeneutyki liturgii na UKSW, której był kierownikiem.

Po wygłoszeniu referatów miała miejsce dyskusja nad ich treścią, po której ks. dr Jan Rusiecki dokonał podsumowania i zamknięcia konferencji.

Ks. Waldemar Bartocha

5. Nominacja wiceprezydenta i sekretarza Papieskiej Komisji «Ecclesia Dei»

W dniu 13 marca 2008 r. Ojciec Święty Benedykt XVI mianował wiceprezydentem Papieskiej Komisji «Ecclesia Dei» ks. prałata Camille Perl, dotychczasowego sekretarza tej Komisji. W tym samym czasie Papież mianował sekretarzem Komisji «Ecclesia Dei» ks. prałata Mario Mariniego, dotychczasowego jej sekretarza dołączanego.

6. Habilitacja z liturgiki w Opolu

W dniu 6 marca 2008 r. na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego odbyło się kolokwium habilitacyjne ks. Stanisława Araszczuka z Legnicy, po którym ks. Araszczuk otrzymał tytuł doktora habilitowanego. Recenzentami jego dorobku naukowego i rozprawy p.t. „*Obrzędy poświęcenia kościoła i ołtarza w odnowionej liturgii Soboru Watykańskiego II*” byli: ks. prof. dr hab. Helmut Jan Sobeczko z Opoli, ks. prof. dr hab. Czesław Krakowiak z Lublina, ks. prof. dr hab. Jacek Nowak z Warszawy i ks. prof. dr hab. Krzysztof Konecki z Torunia.

7. Międzynarodowy Dzień Wolnej Niedzieli

W kilku krajach 3 marca 2008 r. obchodzony był po raz pierwszy Międzynarodowy Dzień Wolnej Niedzieli. Niemieccy i austriaccy członkowie „Sojuszu na rzecz wolnej niedzieli” odnaleźli w 2006 r. świadectwa, że 3 marca 321 r. po raz pierwszy świętowano niedzielę jako dzień wolny od pracy i rozpoczęli akcję propagowania tej daty.

Edykt cesarza Konstantyna Wielkiego w tej sprawie wszedł w życie 3 marca 321 r. i od tej chwili obowiązywał w całym Cesarstwie Rzymskim – od Szkocji po Mezopotamię, od Renu po Saharę. Zgodnie z tym prawem „sędziowie, mieszczanie i wszyscy uprawiający rzemiosło” mieli „odpoczywać w godnym wielkiej czci dniu Słońca”. Dokument, który w pierwszym okresie nie obejmował ludności wiejskiej, szybko się rozpowszechnił.

Z okazji Międzynarodowego Dnia Wolnej Niedzieli austriacka Organizacja Rodzin Katolickich (KFÖ) podkreśliła, że niedziela ma niekwestionowane znaczenie dla rodzin. Przewodniczący tej organizacji Johannes Fenz oświadczył, że wolna od pracy niedziela jest istotną częścią współżycia społecznego, religijnego, kulturalnego i rodzinnego. Zwrócił także uwagę na to, że przede wszystkim dzieci potrzebują trwałych struktur i regularnego rytmu życia. Niedziela jest często jedynym dniem w tygodniu, który rodzice mogą spędzić razem z dziećmi. Kobiety, zatrudnione w handlu i usługach oraz pracujące na podstawie umów o pracę w niepełnym etacie, często muszą rezygnować z wolnych niedziel, a to odbija się bardzo negatywnie na jakości życia.

8. Nowy dokument watykański o chrzcie

Kongregacja Nauki Wiary w ogłoszonej 29 lutego w Watykanie „Nowej odpowiedzi na temat ważności chrztu” stwierdziła, że tylko chrzest udzielany w imię Trójcy Świętej, a więc z wymienieniem imion trzech Osób Boskich, jest ważny w Kościele katolickim.

Odpowiedź dotyczy dwóch pytań kierowanych do tej Kongregacji, czy ważne są chrzty udzielane z wypowiedzeniem takich tytułów Boga jak Stwórca, Odkupiciel, Wyzwoliciel czy Uświęciciel, zamiast imion Trójcy Świętej. Kongregacja oświadczyła, że taki chrzest jest nieważny, a osoby ochrzczone w ten sposób winny być ochrzczone jeszcze raz, przy użyciu formuły trynitarniej.

Odpowiedź ta wydrukowana jest w bieżącym numerze „Anamnesis” na s. 17-18.

9. Zagadnienia liturgiczne na wiosennym Zebraniu Plenarnym Konferencji Episkopatu Niemiec

Na zakończenie wiosennego Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Niemiec, które odbyło się w Würzburgu w dniach 11-14 lutego 2008 r., przewodniczący tej konferencji kard. Karl Lehmann w relacji dla prasy przedstawił następujące sprawy liturgiczne poruszone na tym zebraniu:

- Obrzędy chrztu dzieci

Kard. Joachim Meisner przedstawił nowy niemiecki przekład obrzędów chrztu dzieci. Księga ta oprócz ustaleń dotyczących udzielania chrztu poza Mszą św., zawiera także obrzęd udzielania chrztu w czasie Mszy św. Księga ta w dodatku zawiera również obrzęd chrztu dzieci w dwóch stopniach.

Księga ta od 1. Niedzieli Adwentu 2008 r. zastąpi dotychczasowe wydanie z roku 1971. Może jednak być używana natychmiast po jej wydrukowaniu. Sekretariat Kon-

ferencji Episkopatu Niemiec wydał Wprowadzenie duszpasterskie biskupów krajów języka niemieckiego pt. „Die Feier der Kindertaufe”.

Zebranie Plenarne Konferencji zachęca odpowiedzialnych za wychowanie liturgiczne i duszpasterskie w diecezjach do podjęcia inicjatyw dla odnowienia liturgii chrztu. We współpracy z Niemieckim Instytutem Liturgicznym (DLI) przygotowany jest obecnie odpowiedni podręcznik. Letnia Akademia DLI w Trewirze w sierpniu 2008 r. poświęcona będzie tematowi chrztu dzieci.

- Zagadnienia wprowadzania Motu proprio *Summorum Pontificum* we Mszach w formie nadzwyczajnej obrządku rzymskiego

14 września 2007 r. weszły w życie postanowienia zawarte w Motu proprio *Summorum Pontificum* z 7 lipca 2007 r. Biskupi niemieccy w czasie jesiennego Zebrania Plenarnego wydali wytyczne, które zostały opublikowane w diecezjalnych pismach urzędowych. Nie zauważono wielkiego przyrostu próśb o odprawianie Mszy św. w formie nadzwyczajnej. Biskupi przypomnieli zasady przyjęte we wrześniu 2007 r. Zauważają, że istnieje cały szereg otwartych pytań (np. sprawa czytań mszalnych), które powinny zostać jasno określone.

- Sprawa publikacji tekstów liturgicznych

Z inicjatywy Komisji Liturgicznej Zebranie Plenarne zajęło się sprawą publikacji tekstów liturgicznych. Chodzi szczególnie o rozpowszechnianie przez wydawnictwa nie autoryzowanych tekstów, których używa się w liturgii. Dotyczy to kolekt, modlitw nad darami i po Komunii, a nawet Modlitw eucharystycznych.

Przypomniano, że czynności liturgiczne są czynnościami Kościoła, a nie czynnościami prywatnymi. Celem zachowania skarbu liturgii i dla jej rozwoju należy używać zatwierdzonych ksiąg liturgicznych, tzn. łacińskich „*editiones typicae*“ albo zatwierdzonych przekładów na język narodowy (por. kan 846 § 1 i 928 KPK).

- Zachęta do adoracji eucharystycznej

Biskupi zapoznali się z listem Kongregacji ds. Duchowieństwa z 8 grudnia 2007 r. zachęcającym do adoracji eucharystycznej w intencji kapłanów i o powołania. Komisja ds. Powołań została poproszona, aby we współpracy z Komisją Liturgiczną przygotować propozycje wprowadzenia w życie zachęt Kongregacji ds. Duchowieństwa.

10. Liturgiczne nowości wydawnicze

Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum, *Musica Sacra. Una Sfida Liturgica e Pastorale*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2008, ISBN 978-88-209-8025-2.

Luca Brandolini, *Unus panis unum corpus. La liturgia sorgente della vita e della missione della Chiesa. Miscellanea in occasione del XX anniversario di ordinazione episcopale di S.E. Mons. Luca Brandolini*, Edizioni Liturgiche CLV, Roma 2007.

Carlo Braga, *La Liturgia delle ore al Vaticano II*, Edizioni Liturgiche CLV, Roma 2008.

Aa.Vv., *Celebrare nella città dell'uomo. Comportatevi da cittadini degni del Vangelo* (Atti della 58^a Settimana Liturgica Nazionale 2007), Edizioni Liturgiche CLV, Roma 2008.

Giuseppe Ferraro, *La liturgia dei sacramenti*, Edizioni Liturgiche CLV, Roma 2008.

Daniele Sabaino, *Animazione e regia musicale delle celebrazioni. Note di metodo e di merito*, Edizioni Liturgiche CLV, Roma 2008.

Den Glauben weitergeben. Werkbuch zur Kindertaufe, Winfried Haunerland, Eduard Nagel (Hg.), Deutsches Liturgisches Institut, Trier 2008.

Ks. Zdzisław Janiec, *Wokół liturgii na łamach „Kroniki Diecezji Sandomierskiej“ w latach 1908-2007*, Wydawnictwo Diecezjalne w Sandomierzu, Sandomierz 2008, ISBN 978-83-7300-938-7.

Giorgio Giurisato, *Morto e risorto. Commento alle letture bibliche della settimana Santa*, Messaggero Edizioni, Padova 2008, ISBN 978-88-2501-969-6.

Siri Fuhrmann, *Der Abend in Lied, Leben und Liturgie. Studie zu Motiven, Riten und Alltagserfahrungen an der Schwelle vom Tag zur Nacht* (Pietas Liturgica Bd.18) , Francke Verlag, Tübingen 2008, ISBN 978-3-7720-8258-0

Michael Kunzler, *Vom Sakrament der Liebe. Einladende Gedanken zu Theologie, Spiritualität und Liturgie des Ehesakramentes*. Bonifatius Druckerei, Paderborn 2008, ISBN 978-3-89710-397-9.

Das große Liturgie-Buch der Feste und Feiern, m. CD-ROM. Jahreskreis und Heilige. Feierformen, Texte, Bilder und Lieder. Hrsg. v. Guido Fuchs, Pustet Verlag, Regensburg 2008, ISBN 978-3-7917-2109-5.

Liturgiczne vademecum kapelana, opr. ks. płk dr Zbigniew Kępa, Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos, Tarnów 2007, ISBN 978-83-733254-0-1.

Alexander Schmemmann, *Die Große Fastenzeit. Askese und Liturgie in der Orthodoxen Kirche*, Veröffentlichung des Instituts für Orthodoxe Theologie Bd.2 2., EOS Verlag, St. Ottilien 2007, ISBN 978-3-8306-7272-2.

Christoph Haider, *Eucharistie erleben und verstehen*, St. Ulrich Verlag, Augsburg 2007, ISBN 978-3-86744-015-8.

Susan K. Wood, *El sacramento del orden. Una vision teologica desde la liturgia*, (Biblioteca liturgica 33), Centro de Pastoral Liturgica, Barcelona 2007, ISBN 978-84-9805-241-1.

Henri Bourgeois, *Teologia Catecumenal* , (Biblioteca liturgica 31), Centro de Pastoral Liturgica, Barcelona 2007, ISBN 978-84-9805-213-8.

Felix Maria Arocena, *El altar cristiano* , (Biblioteca liturgica 32), Centro de Pastoral Liturgica, Barcelona 2007, ISBN 978-84-9805-146-9.